

דנטון בפוליטיקה קולנועית

הדרך הקלה ביותר להתייחס אל סרטו החדש של הבימאי הפולני אנדרז' ואידה, היא זו, שנקטו רוב המבקרים בעולם. אמנם דנטון הוא שיחזור פרשה מפורסמת מאוד מן המהפכה הצרפתית, אבל למעשה, הסרט אינו דן בהיסטוריה אלא באקטואליה.

צרפת על המסך אינה אלא פולין. דנטון הוא לך ואלנסה, רובספיר הוא יארוולסקי ודברים כמו "הפרינציפלים של המהפכה הפכו חשובים יותר מן המהפכה עצמה", והאשמות שהאמת היא הדבר המפחיד אותם ביותר" (הכוונה למנהיגי המהפכה), מתכוונים לנגח את הדוב הרוסי ואת משרתיו בווארשה, לאו דווקא לקבוע עמדות חדשות לגבי התפתחות המהפכה הצרפתית.

זה הסבר סביר לסרט, אבל כשום פנים ואופן אין זה הסבר שלם או מספק. דנטון מציע הרבה מאוד השלכות לגבי מצב העולם היום, בדרך שבה הוא מציג את הדור שהפיל את חומות הבאב' סטיליה. אבל מסוכן יהיה להתפס להקבלות צמודות מדי. כך למשל, קשה לראות את דנטון כמייצג את ואלנסה, כשהוא אומר: "אני לא צריך כוח, כי יש לי הרחוב". אין כל טעם להאמין שנגרל יארוולסקי אכן סבור שריקטטורה היא סוף המהפכה וקץ הדימוקרטיה. ער כמה שידועות העובדות על פולין היום, ואלנסה עוד לא נפל קורבן לרקארנטיות שחצנית כמו זו של דנטון, ויארוולסקי לא הפך עדיין גיבור טראגי, המבין את חוסר התכלית של מעשיו, כמו רובספיר.

להכות בברזל. דנטון מבוסס על מחזה שנכתב בפולין, בשנות ה-30, עלידי סטאניסלאווה פשיבסקה. לדעת ואידה, זאת הרמה הטובה ביותר שנכתבה אי פעם במולדתו. באותה תקופה היתה המיפלה הקומוניסטית עדיין רחוקה מאוד מן השילטון בפולין, ואילו יארוולסקי וואלנסה שיחקו עדיין מחבואים בשכונה.

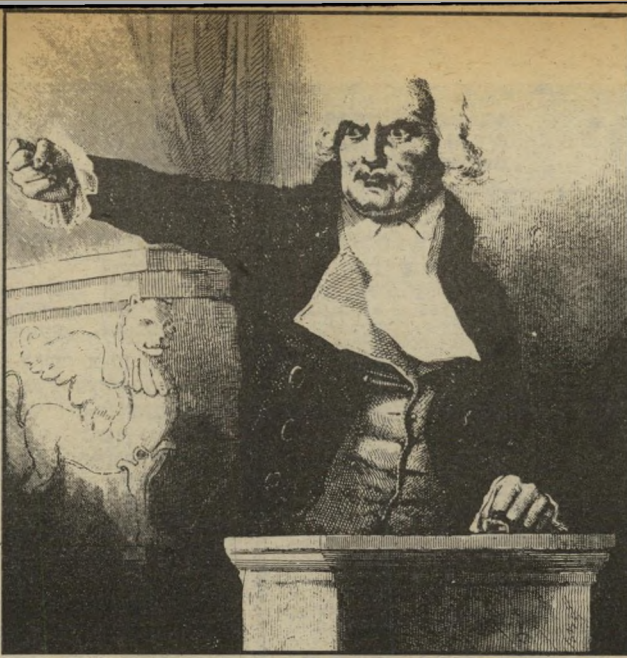
ואידה מנסה כבר כמשך חמש שנים להרים את הפקת הסרט, אך התקשה למצוא מממנים. בשל אהבתו הגדולה למחזה, הוא העלה אותו כבר שלוש פעמים, בשלוש הפקות שונות, על קרשי הבימה בפולין.

אבל בכל פעם שניסה למצוא שותפים צרפתיים, שיפיקו את הסרט עם התעשה הפולנית, הוא נתקל במכשלים עוינים. איש לא האמין כי המהפכה הצרפתית, בעיני מחזאים פולנים, מסוגלת למכור כרטיסים בקופה.

מה ששינה את המצב, במידה הרבה, היו שתי הצלחות היוקרה הגדולות של ואידה, איש השיש ואיש הברזל, אשר הוציאו את הבימאי הפולני מן התחום של טורי הקולנוע והביאו אותו, בשל המשמעות הפוליטית השקופה של שני הסרטים הללו, הישר אל העמודים הראשיים של העיתונות היומית.

או הבינו מנהלי חברת גומון (הגדולה בחברות ההפקה הצרפתיות), שבדנטון כבימיו של ואידה טמון פוטנציאל לא מבוטל למשיכת תשומת לב ציבורית: המהפכה הצרפתית, שהיא אביטיפוס למהפכות, וואידה, המוכר כבימאי פוליטי, שאיש לא יאמין בתמימות כוונותיו או באבסטרקטיות של מסריו, עשויים להשתלב באופן מושך מאוד. המפיקים החליטו להכות בברזל בעורו הם.

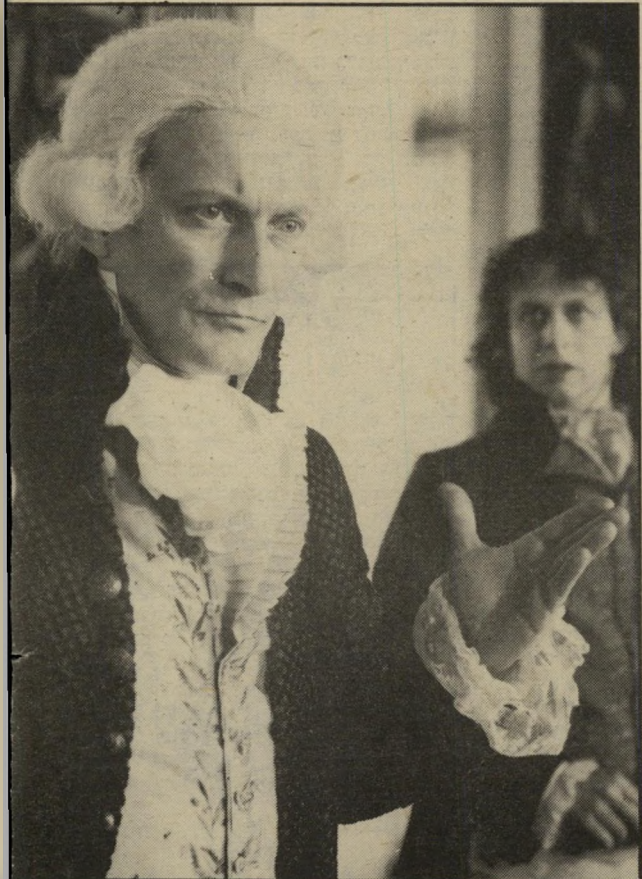
אל ואידה הוצמד מי שנחשב עלידי רבים כמתחכם בתסריטאים הצרפתיים ואן-קלוד קי

ציור של דנטון במציאות

זראר דארדייה בתפקיד דנטון

הפרינציפלים של המהפכה הפכו חשובים מן המהפכה עצמה

זוציאק מזונאק בתפקיד רובספיר

ציור של רובספיר במציאות

האמת היא הדבר המפחיד ביותר

אינו ידוע כהולך בתלם בעיני שילטונות וארשה: בולסלב מיכאלק, מבקר-קולנוע לשעבר וידיד טוב של ואידה, העובד עימו כבר כמה שנים בכתיבת תסריטיו, נוטל מרוב תפקידיו הציבוריים ומעמדו כיושב-ראש איגוד-המבקרים הפולני נשכח מומן. לאנישקה הולאנד, הניכתו של ואידה, הכותבת תסריטים וגם ביממה שני סרטים. היא כבר אינה צריכה לראוג למעמדה בפולין. אחרי הדברים שאמרה על מיסטר יארוולסקי, עם עלייתו, הוברר לה באופן חד-משמעי, שמוטב לה להישאר בפאריס, ולמצוא לעצמה שם תעסוקה, שכן בווארשה איש אינו מחכה לה.

כאשר כל הנבחרת הנכבדה הזאת נתקעה בכוך התקציבי, ברור היה שיש צורך רחוק כי מושיע למושג תוכנית היוקרה, שריהתרבות הצרפתי, ז'אק לאנג, המודע מאוד לערך האמנותי של הקולנוע והמעוניין להפוך את צרפת לנושאת הרגל של אמנות זו בעולם, גייס מייד סכומים נכבדים מאוד מתקציב המדינה, כדי לאפשר את סיום ההסרטה. ההנחה היתה, בהתחשב בנתוני היסוד, שוואידה עומד לתקוף בחריפות את הישגיו של הצבאי בפולין, ומאחר שזה תואם, בדרך כלל, את קווי המדיניות הצרפתית, אין שום סיבה שלא לסייע לבימאי חשוב העושה סרט כזה. אבל ממשלת צרפת, וכל אלה שסברו כי הם יכולים לתמרן את האמנות ולהפוך אותה כלי-נשק קל ואלגנטי, עמדו פעם נוספת על טעותם המרה. ואידה עשה אמנם סרט שיכול להזכיר במידה מסויימת את המצב של פולין היום, אבל

פולין) להסתבר בפרשה. מצד שני, קפדנות השיחזור ההיסטורי, שוואידה לא היה מוכן לוותר עליה, גרמה עליה מהירה ומתמדת של הוצאות ההפקה, מעל ומעבר למה שנראה, לשותפים הצרפתיים, כסיוכו כלכלי סביר כסרט.

נשק אלגנטי. ואידה גייס לעזרתו, מלבד קריאר, גם שני תסריטאים פולניים, שאיש מהם

ריאר (שותפו של בנואל ככל סרטיו האחרונים) וכאשר הפולנים עצמם, בווארשה, הבטיחו לשאת במחצית הוצאות ההפקה, נרמה היה שהכל ילך למישרין.

אולם ככל שהתבהר מה מתכוון ואידה לעשות בסרט, כך פחתה נכונות חברת פילם פולסקי (חברת הסרטים הממלכתית האחת והיחידה

מדברי דנטון: אנשים כמוני הם יחידים סגולה

אנשים כמוני הם יחידים סגולה. על מיצחם חרוט הגאון הרטובליקני, וטבעיה חותמת החופש. ועלי מעוזים לומר שהתפלשתי באפר רודנים, ששמתו מכשולים בפני מיפלת החופש, שקשרתי עם מיראבו ועם דיומוריאן. ועתה מעמידים אותי מול בית-דין נוקשה ועקשן, דורשים שאשיב על האשמות שואא. ואילו אתה, סן-ז'סט (יועצו של רובספיר שדרש את העמדת דנטון לדין), אתה הצטרך להשיב בפני ההיסטוריה על הדיבה שהשלכת בידי האמיץ ביותר של העם, הלוחם הנחוש ביותר להגנתו.

נאשם מפוגי, היועד מישקלם של מילים ומעשים, משיב בפני צוות המושבעים, אבל אינו דובר אליהם. אני מתגונן, אבל אין לי צורך להשמיע אחרים, מעולם לא הייתי עבד השאפתנות הריקה ורדיפת הבעצ. לא הנחתי לתכונות אלה להדרוך את צערי. הקדשתי את כל כולי למולדת והקרבתיה לה את חיי. ברוח זאת נלחמתי בכל הקושרים שניסו לחרור לתפקידי מפתח, כדי לקום משם ולרצוח את רוח החופש. וכאן אני חייב להזכיר את שלושת הנבלים, אשר הכשילו את רובספיר. יש נפי דברים חיוניים לומר עליהם. ואני רודש שיניחו לי להשמיע אותם כיאות, כי גודל המולדת תלוי בכך.

דנטון — מפי עצמו (קטעים מתוך נאומו בבית-המשפט, כפי שנמצאו בתוך הביוולטין של בית-הדין המהפכני).

קולי שנישא פעמים רבות כל-יך, כדי להגן על זכויות העם. כדי לתמוך בו ולהילחם למענו, לא יתקשה להזים את הדיבה שאתם טופלים עלי. האם יעזו מוגריהלכם, נביאשימים אותי לתקוף אותי בפני? שיזפיעו כאן ועד מהרה אויבתי את גיבונותם ואחשוף את הצביעות שמאפיינת אותם. אמרתי כבר ואשוב ואומר זאת שוב: מישכני יהיה עוד מעט בחלל, ויטעי יתנשא בפנתאון. ראשי כאן ואני מוכן להשיב על הכל. קצתי בחיים ואיני נרתע מקיצם.

העזה אישית היא ללא ספק מגונה, אבל מעולם עוד לא האשימו אותי שחטאתי בכך. אולם העזה לאומית, שלא פעם שימשתי לה מופת, ולא פעם שירתה את האינטרס הציבורי, העזה זו מותרת. עוד יותר מזה, היא חיונית למהפכה, ואני גאה בה. כיצד אפשר לצפות ממני, כאשר אני ניצב כאן על ספסל הנאשמים. על לא עוול בכפי. שאשלוט ברוחי המתקוממת נגד הזוממים נגדי?

האם יתכן שמהפכן כמוני שהתבטא בצורה בוטה כל-יך כל חייו, ינקוט הגנה קרה ומחושבת?